

PUSKÁS FERENC AGRÁRMÉRNÖK EMLÉKÉRE

Mújdricza Péter

58

▲ Puskás Ferenc a fülöpjakabi falunapon 2008-ban. Fotó: Mújdricza Péter

TALPRA,
MAGYAR-
FÖLD!

A 2020. március 10-én elhunyt Puskás Ferenc aranydiplomás agrármérnök, ENSZ-szakértő és feltaláló – östehetség volt. Csak hogy Ő nem a lábában hordta az igazi tehetségét, hanem a fejében. Üzenetét világhírű futballista névrokona is büszkén vállalná, és nem csak a magyar foci holdudvarában. Életműve, üzenete az egész földkerekségen is megszívlelendő lenne. Legendás találmányait világszerte ismerték és elismerték Nyugat-Európától az Amerikai Egyesült Államokig, Dél-Amerikától Afrikáig, Ausztráliától Ázsiáig. Hasznosították Kínától, Japántól Indián, Venezuelán, Mexikón, Jamaicán, Franciaországon, Németországon, Olaszországon, Ausztrián, Koszovón, Cipruson, Görögországon és Eritreán át Svájcig, elsősorban környezetvédelmi és szilikátipari technológiákban. „Csak” idehaza ütközött mind ez idáig feloldhatatlannak tetsző akadályokba. Senki sem próféta a maga hazájában? Pedig az agrárzseni ötleteinek mindennapi gyakorlata a jelen biológiai/éghajlati örvényekben a túlélésünket szolgálhatná a Kárpát-medencében is. Puskás sűrűn emlegette, nem csekély rezignációval Béres József szentenciáját: „Hogy miért olyan hányatott Magyarországon a legfontosabb találmányok helyzete? Mert az »illetékesek«

először elhallgatják, majd támadják – esetenként lenyúlják és felhígtják –, végül félrepillantó közönnyel tudomásul veszik”. Ám, ahogy nincsen feleslegesen elmondott ima, úgy nincsen feleslegesen elvégzett munka sem...

Miután 1956-ban agrármérnöki szakmájában itthon nem tudott méltóképp elhelyezkedni, a jugoszláv határon át Nyugat-Európába disszidált. Franciaországban, a Tarbes Kutató Intézetnél kapott állást, ahol 1957-től 1960-ig dolgozott, és ahol tehetségét és szorgalmát elismerték és megszerették. Honvágyának engedve végül hazatért, és a Keményfémipari Kutató Intézetnél helyezkedett el. Puskás találmányai valóban legendások. Agrármérnöki tevékenysége holdudvarában világszerte többtucatnyi találmányt jegyez. Ő is elmondhatja munkásságáról a „meggy-magos emberrel”, Demeter Bélával együtt:

„ÉN A SZEMÉTBŐL CSINÁLTAM ARANYAT, MÁSOK AZ ARANYBÓL SZEMETET”.

Puskás talán legsikeresebb találmányát 1974-ben Svájcban értékesítették a GANZ Baukeramik AG égisze alatt. A Magyarországról kiszállított kőbányászati meddő anyagból kerámia burkolólap készült, és készül ma is. Ez a világ legkopásállóbb kerámia burkolólapja. Egy ugyanilyen kapacitású hagyományos üzemhez képest tízszer kevesebb munkással olyan csúcsmínőséget gyártanak, hogy az utána következő legjobb minőségű német kerámiánál tízszer nagyobb a kopásállósága. Más zseniális felismerése 1985–86-ban a kommunista Kína Shandong nevű tartományának egyik timföldgyára barnaiszap-hulladékának holisztikus „kezelése” volt. A gátak közé szorított irdatlan mennyiségű barnaiszap a környező települések biztonságát veszélyeztette volna éppen úgy, miképp az évtizedekkel később Magyarországon, a kolontári és deveçseri vörösiszap-tragédiában bekövetkezett. Ám, mintegy kínai „társadalmi katasztrófávé-

delmi gyakorlat” keretében, az ominózus shandongi barnaiszapot a szomszédos erőmű pernyéjével megfelelő arányban keverve Puskás egy új építőanyagot hozott létre. A vályogvetéssel készített téglákban hidegen létrejött kötés eredményeképp a téglák háromszor nagyobb szilárdságúak lettek, mint a hagyományosan égetett agyagtéglák – és három nap múlva már falazni lehetett velük. Ezt látva a kínaiak Shandong tartomány tucatnyi épülőben lévő téglagyárának építését leállították. Fölismerve, ha a barnaiszappból mint „hulladékból” ilyen jó minőségű téglát lehet gyártani, azt az agyagot, amelyen egyébként kiváló rizs terem, nem szabad téglává kiegészíteni. És máig sikeresen működnek a shandongi „barnaiszap-téglaművek” a kortárs konfucianus kommunista/kapitalista Kínában is.

Indiában 1986-tól 1989-ig Chatrapur gránát-homok hulladékának és Hyderabad gyémántbányája kimberlit hulladékának építőanyag-ipari hasznosítására készített sikeres műszaki-gazdasági tanulmányt Puskás. „Eljárás vörös-, vagy barnaiszapokból nagy termőképességű mesterseges talajok és új típusú talajerő-pótló anyagoknak mezőgazdasági célokra történő előállítására” címmel 1992-ben Ausztráliában tartott előadást a perthi nemzetközi bauxithulladék konferencián. A kilencvenes évek közepén a Szöuli Koreai Akadémia Ipari Technológiai Intézete számára készített a koreai vörösiszap ipari és mezőgazdasági hasznosítására teljes körű javaslatot. 1997-ben az Ajkai Önkormányzat részére dolgozott ki olcsó, technológiai forgatókönyvet a város és a közeli települések népességét veszélyeztető vörös- és szürkeiszap-tározók rekultivációjára és tájrehabilitációjára vonatkozólag. Amikor az Ajkai Alumínium Zrt. vörösiszap-tározójának átszakadása Puskás tudományosan megalapozott figyelemztetése ellenére bekövetkezett, a *Civil Hírlap* 2010. október 13-i számában, *Vannak felelősök!* címmel készítettek riportot a szakemberrel. „Speciális területem az alumíniumgyártás világszerte hatalmas mennyiségben felhalmozott melléktermé-

kének, a vörösiszapnak környezetbarát ártalmatlanítása, felhasználása, adott esetben nagy termőképességű talajként. Évtizedeken keresztül a világ különböző pontjain – például Indiában, Kínában, Dél-Koreában, Jamaicában – kaptam ilyen jellegű megbízásokat. ...Tessék, az aggodalmam beigazolódott... Nagyon bántotta az igazságérzetemet... Egyszerűen nem hittem a szememnek... Nagyon sajnálom az áldozatokat.”

▲ Puskás Ferenc, felesége Borbás Valéria festőművész és Balla Máté költő. Fotó: Mújdricza Péter

Puskás Ferencet személyesen egy népfőiskolai előadáson ismertem meg Miklóssy Endre (1942–2018) építész/urbanista/író barátomnak köszönhetően. Miután Puskás találmányait a kortárs hazai minisztériumok rendre elutasították, úgy döntött, hogy állami támogatás híján Szabolcs-Szatmár megyében, az ukrán határnál, a 360 lelkes, 80%-ban cigány lakosságú Uszván, szűkebb baráti és önerőből próbálja megvalósítani az általa alapított *Falufejlesztési Népjóléti Program Egyesület* (FNPE) elképzeléseit. Megtiszteltetés számomra, hogy ebben a kísérletben Puskással együttműködhettem.

A Gandhi-tanítvány Swaminatan professzor által életre hívott indiai képességfejlesztő centrumok mintájára szervezett nonprofit vállalkozás alapját egy uszkai, volt kisnemesi kúria és a hozzá tartozó, közel egyhektáros termő- és állattartó terület képezi. A birtokot Puskás Ferenc a 2000-es évi tiszai ciánszennyezést előidéző nagybányai gátszakadás és a tervezett verespataki aranybánya ökológiailag katasztrófális működését ellenőrző és

felülvizsgáló ENSZ-szakértői megbízása honoráriumából vásárolta, majd felajánlotta az FNPE céljaira. A megvásárolt és felújított uszkai kúria mögötti kertben őshonos szilvafák, hatalmas somfák vannak. Az FNPE mintegy 180-féle hazai gyógynövényt termeszt a területen. Továbbá olyan Dél-Amerikából, Dél-Afrikából származó gyümölcsöket és gyógynövényeket, amelyek azon túl, hogy a Kárpát-medence megváltozó klímájához alkalmazkodni képesek, esetenként még jobban is érik itt magukat. A legfontosabb találmányok meghonosítását a legszegényebbek között kell elkezdenünk – vallja Gandhi

59

nyomán Puskás –, mert a gazdagok úgy is megszerzik maguknak. Sajnos Puskás Ferenc kiskert-gazdálkodási módszereit is csak néhány bátrabb cigány család mer-te felvállalni a mindenkori állampárt hol ilyen, hol olyan terepszínébe burkolózó kiskirályok törpelelkűsége ellenében. „Egy fecske nem csinál nyarat, de fecske nélkül nincsen nyár, és örök igazság, hogy az Igazságot hazugsággal megszüntetni nem lehet, mert az Igazságot a szívünkben varázsoljuk élővé.” Mészáros Zsuzsanna építész, a MOME 2011-ben végzős hallgatója egy nagyon alapos és szép diplomatervet készített Uszkára, az FNPE programjára. Sikerként könyvelhető el az is, hogy miután amerikai kollégái meglátogatták Puskás műhelyét, hűledezve jegyezték meg: „Nekünk a fenekünk alá tolnak mindent, mégsem jut az eszünkbe semmi érdemleges. Könnyű nektek, mert nincsen pénzetek! Kénytelenek vagytok gondolkodni!”

2009 őszén, Rátóti Zoltán színész/polgármester ötlete nyomán a magyarföldi fatemplom tervezésekor Puskás Ferencet is meghívtuk a 40 lelkes őrségi kis faluba, ahol *Talpra, Magyar-föld!* címmel tartott előadást a kis falvokról és az életképességről. Az önkormányzat épületébe a helyiek kívül Szlovéniából és Ausztriából is érkeztek látogatók. Előadásában hangsúlyozta, hogy az Őrség gyógynövénykultúrája dédszüleink idejében világszínvonalú volt, amit napjainkban meg kell újítani. Résztint az őrségi ember egészsége védelmében, jövedelemkiegészítő tevékenységként, részint pedig a hazai és nyugat-európai biopiacok lehetséges ellátására. Napjainkban a frankfurti, a müncheni biopiacokon gyakran olyan gyógynövényeket árulnak, amelyeket költséges légi és vízi utakon szállítanak Afrikából, Ázsiából és Dél-Amerikából. Olyan gyógynövényeket, amelyeket az Őrségben is termeszthetnénk, és ahonnan rövidebb úton, olcsóbban és frissebben elláthatnánk Európát is a magyarföldi családoknak is tisztességes megélhetést biztosítva. Az Őrség különleges, szubalpesi klímája számos gyógynövénynek sokkal kedvezőbb környezetet biztosíthat, mint Afrika,

Dél-Amerika vagy Ázsia. Magyarföld szerencsés domborzata – vízháztartásának optimális kezelésével – további munkahelyeket teremthet. Puskás elképzelései szerint a gravitációs vízkezelő rendszer a Kerka vízgyűjtőjében telepíthető tóval a sajátos vadvízi világnak is otthont biztosíthat. Önellátásra, szolidáris kereskedelemre van szükség, hangsúlyozta. Öngondoskodásra, tehát ne vásároljunk olyasmit, amit magunk is meg tudunk termelni. Sirák fiának apokrif könyvében olvashatjuk: A gyógyszereket a földből adja az Úr és az okos ember nem veti meg őket. A magyarföldi templom (lásd *Országépítő* 2010/3.) építőanyagainak egymáshoz való viszonyát is úgy próbáltuk megtervezni, ahogy a helyesen megválasztott gyógynövények erősítik egymás hatását. A falfelületeket ősi kínai és egyiptomi receptek alapján természetes anyagokból, gyógynövényekből és más növényekből kevert kompozttal kezeltük. Az alapozás és a falak közé például köbméternyi fokhagymát „gyógyítottunk” az építkezés során.

2013-ban Mátraverebélyben, Seres Mária polgármester meghívására nyári kézművestábort szerveztünk Malgot István szobrászművésszel és Kökény-Kovács Ildikó építésszel. A kézművestábor előadói közé Puskás Ferencet is felkértük. A zömében romák által lakott Mátraverebélyen is kihangsúlyozta Puskás, hogy a falusi lakossággal meg kell értetni, hogy csak saját magukra számíthatnak. Az élet megvédésére, öngondoskodásra irányuló ösztönös törekvésre van szükség. Saját konyhakertet kell készíteni, azt fenntartani, a megtermelt zöldségeket önellátásra, a felesleget pedig cserealapként vagy szolidáris kiskereskedelem céljára kell felhasználni. Szolidaritásra, mintegy közösségépítésre van szükség. Szép példája ennek a törekvésnek, hogy a 2013-as, másfél hetes nyári kézművestábor lebonyolítása során egyetlen fillér sem cserélt gazdát. Mátraverebélyi cigány barátainkkal egy Cigánykáporna tervét és kerámiamodelljét is elkészítettük a kézművestábor alatt, amelyet aztán Budapestben is bemutattunk a FUGA kiállító-

termeiben. Seres Mária felkérésére hosszú időn át látogattuk Puskás Ferencet és kertészmérnök öccsével, Puskás Gyulával Mátraverebélyt helyi mezőgazdasági és közösségi tanácsadás céljából.

2014-ben a tizennegyedik Építészeti Venczei Biennáléra *Föld-ép-ítés* címmel nyújtottunk be egy Puskás Ferencsel közösen kidolgozott pályázatot, amelyben az önellátó kiskertek mezőgazdasági „hulladékaiból” terveztünk túlélőtereket, teaházat, meditációs tereket. Hasonló szellemben készítettünk pályázatot a *Nemzeti Kulturális Alap* számára, amelyben börtönök építése helyett, osztársadalmi katasztrófavédelem gyanánt – Silvio Gesell *Természetes gazdasági rendje* mintájára – olyan önellátó/öngyógyító kiskertes képességfejlesztő centrumokat javasoltunk, ahol helyben kezelt mezőgazdasági „hulladékokból” készülne a házak is. Első körben több vidéki képességfejlesztő centrumot képzeltünk el a *Falufejlesztési Népjóléti Programegyesület* égisze alatt, olyan településeken, mint Uszka, Mátraverebély, Csolnok és Markóc.

Manapság nyakig állunk egy késő újkori világháború-pótlékban, egy ily módon még soha el nem tervezett és kivitelezett nagy leállás, új világgazdasági tabularasa, centrális nagy globális kifosztás versus nagy globális elnincstelenítés idején. Amikor bármennyit tudjunk is a múlttól, még a következő napok felől sem lehetünk bizonyosak. A Horthy-korszakban, a trianoni határok közé szorított, megcsonkolt Magyarország 30 millió embernek nyújtott egészséges ételmelet. Még az „átkos” Kádár-rendszerben is ott volt mezőgazdaságunk Európa élvonalában Hollandiával és Dániával, és 16 millió embert tudtunk ellátni egészséges, nem génmódosított étellel. Ma pedig, a „rendszer váltás” nyomán, behozatalra szorulunk a legalapvetőbb élelmiszerekből is! Ám a kortárs globális katasztrófa akár eszünkre is téríthet, hogy csakis saját magunkra, családjainkra, megújítandó kisközösségeinkre támaszkodhatunk, amire a székely közbirtokosság intézményének független,

Magyarföldi fatemplom felszentelése 2010 nyarán. Fotó: Mújdricza Péter ▶

önszabályozó tradíciója is mintául szolgálhat. Puskás Ferenc szentenciái az önellátásról, a szolidáris kereskedelemről – az ajándékozás, a csere, a szeretetgazdaság, a valaha volt szakrális Magyarország, a Kiskert Magyarország kicsiben történő megújításáról – túlélésünk próbája. „*Ha változást akarsz, a változás légy Te magad!*”

Józanság és mérték vezet, sose vétkenék ellene,/ mi az „elég”-en túl vagyon, nekem ingyért sem kellene – hangoztatta Tao Jüan-ming verssorát, a túlélő aszkézis keleti jelmondatát Puskás Ferenc azokon az előadásokon is, melyek megtartására a *Védőegylet*, a *Falufejlesztési Társaság* és más ismert közösségek kérték fel. Amíg egészségi állapota engedte, minden szombaton megjelent a budai MOM-kultúrház szomszédságában kialakított biopiacon. *Stevia rebaudiana*-val, a dél-amerikai indiánok ősi, szénhidrátmentes édesítő-füvével teli standja mellett állva vették körbe az érdeklők mint igazi Mestert, néptanítót. (Puskás a *Stevia rebaudiana*t

jázminpakócára magyarosította.) Érdi kiskertes lakóházában is gyakran fogadta barátait, tanítványait, ahol szilikátból varázsolt szobrai, kerámiái, kisplasztikái és felesége, Borbás Valéria festőművész művei tették még otthonosabbá a társalgót. Jó időben örömmel vezette körbe vendégeit kiskertjében, ahol mesterséges halastaván tavirózsák is nyíltak. Puskás időben kihasználta, hogy az utcát még nem csatornázták, így a halastavat a lakóház használati vizének kaszkád-ülepítő rendszerére tisztította meg, valamint az esőcsatornák vizét is oda vezette. Kifejezetten erkölcsellenes tartotta, hogy a nagyvárosok nem csupán vidéki környezetük erőforrásait szívják el, ráadásul még maguk alá is piszkítanak! Az ellenőrző hatóságai tisztviselőknak mindezt ugyanilyen higgadtan magyarázta el. Hozzáfűzte, bizonyára önök is ismerik a keleti szentenciát: *Ha a törvény embertelen, nem kell törvénynek tekinteni.* (A *Bardo Thödol*, a *Tibeti Halottaskönyv* előszavából.) Érdi tisztelői filmet terveztek/terveznek Puskás Ferenc életművéből. Az életműből,

amit 2013-ban Kemény Bertalan Falufejlesztési Díjjal hivatalosan is elismertek. Az életműről, amiről mindig eszembe jut az indiai *Mahábhárata* hőseposzban megénekelte Boldogságország. (Puskás Ferenc maga is imádta Indiát, egyszerűen, de olyan méltósággal öltözött és viselkedett, mint egy maharadza.) A *Boldogságország* – Sári László tibetológus fordítása nyomán – *a hegyek urának, a Mérúnak lankáján lévő szent hon a hegy északi lejtőjén, a Tej-tenger partján áll. ... Ott élnek a jó illatúak, ... férfiak, akiktől távol áll mindenféle gonosz ... akik közömbösek a bec sületes és a becstelen iránt, isteni külleműek. Lényüket életerő táplálja, csontjaik kemények, akár a gyémánt ..., s a világmindenséget betöltő törvénynek örömmel szolgálnak... Ott nem él kegyetlen ember, sem érzéketlen, törvénysértő... az erény valamennyi jegye tündöklök rajtuk, s ragyognak, akár a Hold.*

Az eredeti cikk a Falufejlesztési Társaság felkérésére készült.

A TRIBUTE TO THE HUNGARIAN SOIL IN MEMORY OF FERENC PUSKÁS, AGRICULTURAL ENGINEER

Ferenc Puskás, agricultural engineer, holder of an academic excellence diploma, UN expert and inventor, died on March 10, 2020. As opposed to his namesake, his talent was not in his feet, but in his head, while being no less influential in his field of expertise. His results are universally applicable everywhere on the globe, with legendary inventions known and recognized worldwide from Western Europe to the United States, South America to Africa, Australia to Asia. Mainly related to the protection of the environment and the silicate industry, his inventions have been applied in places like China, Japan, India, Venezuela, Mexico, Jamaica, France, Germany, Italy, Austria, Kosovo, Cyprus, Greece, Eritrea or Switzerland.